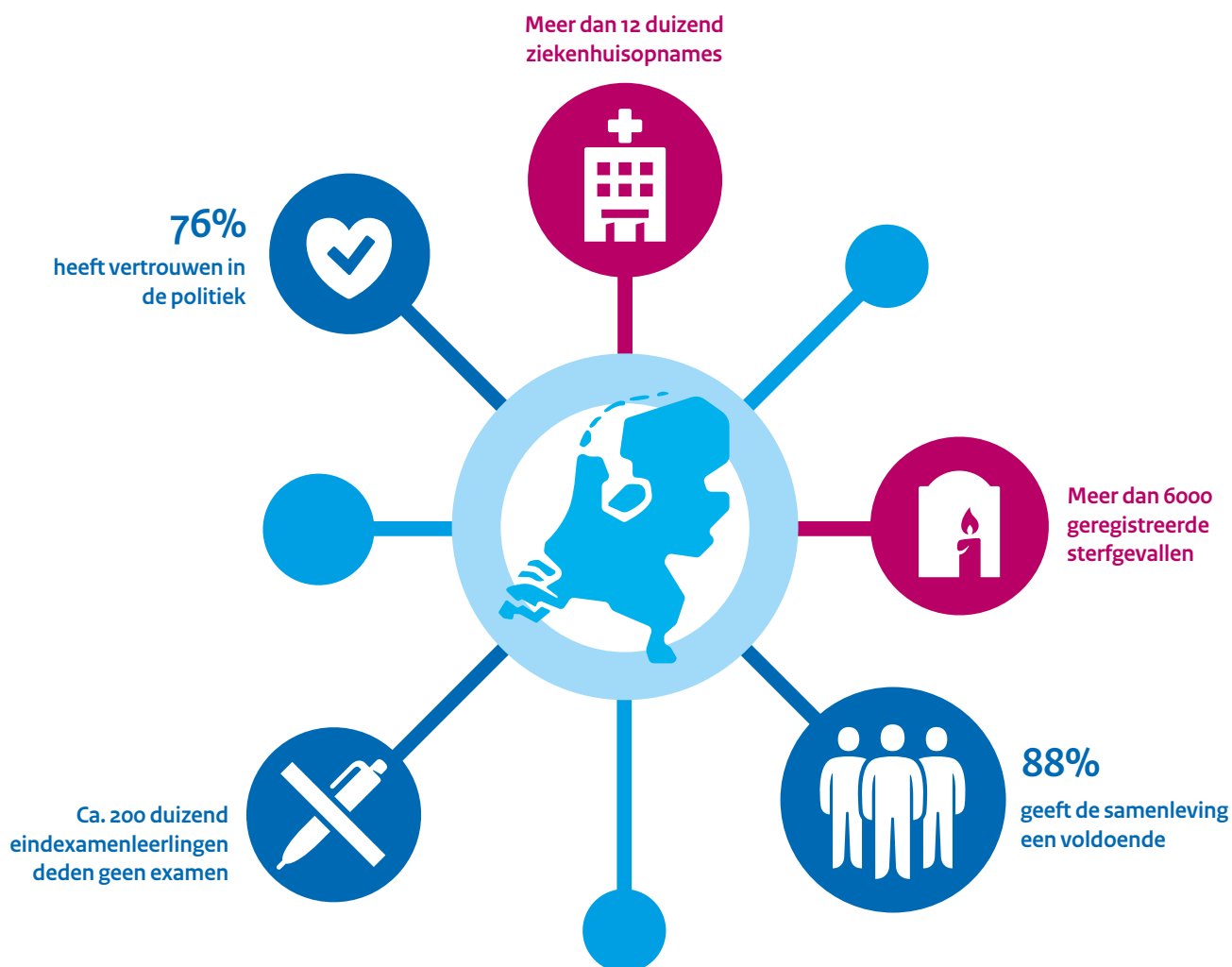

Corona raakt onze samenleving en economie in de kern

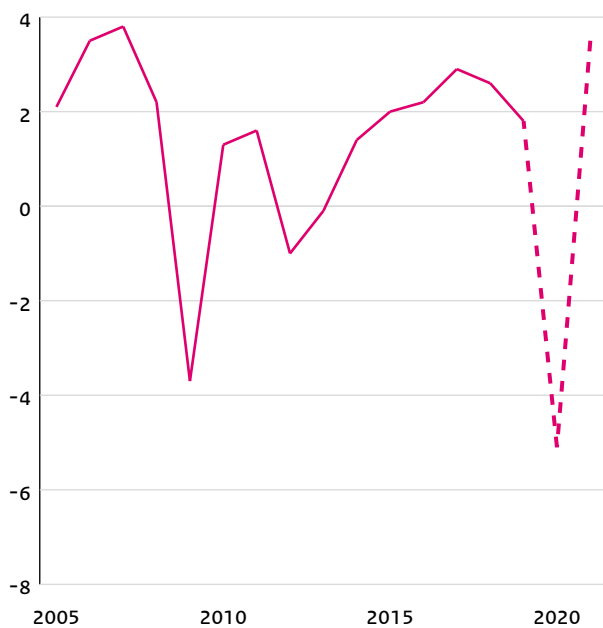
Het coronavirus heeft grote gevolgen voor de samenleving en economie. Veel Nederlanders zijn getroffen door covid-19 en de verhalen van slachtoffers en hun nabestaanden zijn aangrijpend. Hoewel de impact van het virus voor iedereen anders is, hebben alle Nederlanders hun leven moeten aanpassen. Fysiek contact met vrienden, familie, klasgenoten en collega's is niet meer vanzelfsprekend. Voor veel ondernemers en werknemers brengt de uitbraak zorgen en uitdagingen met zich mee. Ook onze economische situatie is ingrijpend veranderd. Van een situatie van economische hoogconjunctuur met een historisch lage werkloosheid is Nederland terecht gekomen in een forse economische neergang. De strijd tegen het coronavirus

onderstreept dat welzijn meer is dan alleen welvaart. Nederland heeft een goede uitgangspositie: we hebben hoogwaardige zorg en onderwijs, Nederlanders hebben een groot maatschappelijk vertrouwen en ons land kent een hoge materiële welvaart. Het afgelopen half jaar zijn deze verworvenheden op de proef gesteld. Denk aan de oplopende werkloosheid, maar ook aan toenemende gevoelens van eenzaamheid, de noodzaak om scholen te sluiten en ziekenhuisbehandelingen uit te stellen. De manier waarop Nederlanders leven, samenzijn en werken wordt sterk beïnvloed door het virus en de contactbeperkingen die nodig zijn om de kwetsbaren in onze maatschappij te beschermen en de zorgcapaciteit niet te overbelasten.

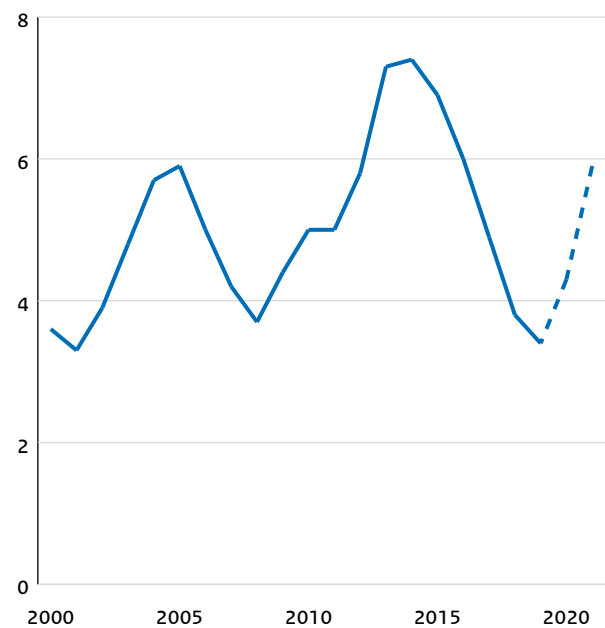

Nederland zit middenin een economische crisis

Bbp-groei

Werkloosheid (als percentage beroepsbevolking)

De economische situatie slaat dit jaar om naar een crisis. Ondanks alle noodmaatregelen krimpt de Nederlandse economie in 2020 naar verwachting met 5 procent. Op bijna alle vlakken loopt de economische activiteit terug. Mensen geven minder uit en ook de investeringen en uitvoer krimpen, terwijl alleen de overheidsuitgaven nog toenemen. Naar verwachting herstelt de economie in 2021 deels, en groeit het bbp met meer dan 3 procent. Door de economische omslag loopt de werkloosheid sterk op tot ongeveer 6 procent in 2021. Gelukkig is de uitgangspositie van Nederland goed, met een lage structurele werkloosheid en gezonde overheidsfinanciën. Ook blijft het kabinet de economie ondersteunen met het verlengde

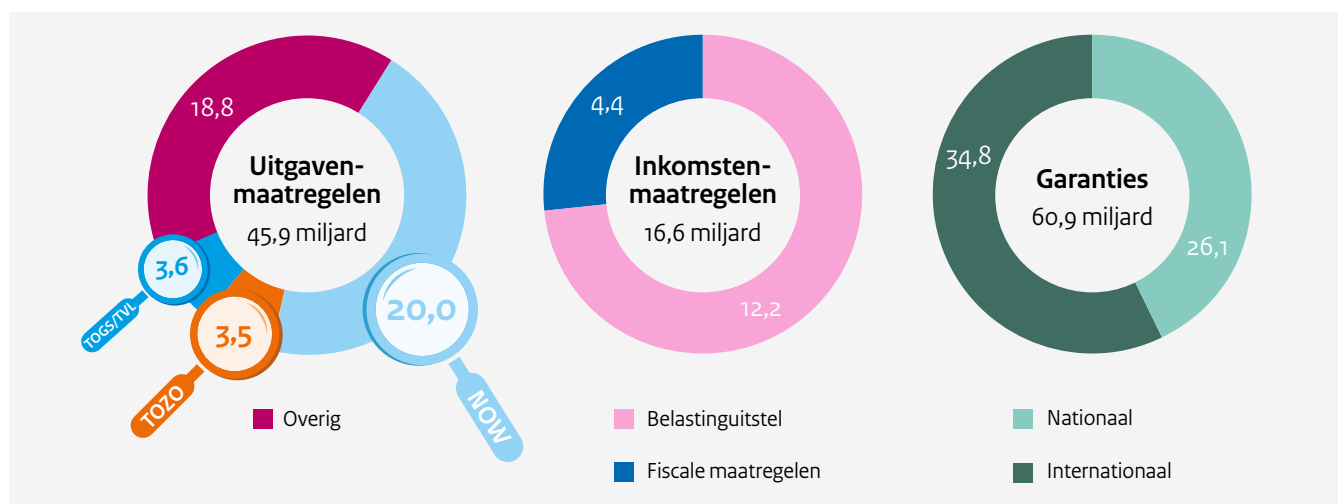
steunpakket. Dat neemt niet weg dat de crisis forse economische gevolgen zal hebben voor veel mensen, en dat de situatie de komende tijd erg onzeker is.

In een situatie waarin Nederland onverhoopt te maken krijgt met een tweede virusgolf zal de economische neergang nog groter zijn, en kan de economie in 2021 verder krimpen. Daarnaast zal de situatie in Nederland, als open economie, ook samenhangen met de medische en economische ontwikkelingen in het buitenland. De financiële sector kan fors worden geraakt door de crisis, maar de uitgangspositie is beter dan aan de vooravond van de kredietcrisis.

Nederland neemt forse maatregelen om banen en inkomens te beschermen en blijvende economische schade te voorkomen

De totale begrote kosten van de steunmaatregelen komen uit op ruim 62,5 miljard euro. Dit betreft zowel uitgavenmaatregelen en fiscale maatregelen als belastinguitstel en leningen. Daarnaast heeft het Rijk garanties afgegeven die niet direct leiden tot hogere uitgaven. Hiermee kunnen bijvoorbeeld banken geld blijven uitlenen aan bedrijven. De NOW zorgt voor meer baanbehoud, de TOZO biedt steun aan zelfstandigen en bedrijven worden geholpen met verschillende subsidies en belastinguitstel. De Nederlandse noodpakketten hebben ervoor gezorgd dat de

grootste klappen opgevangen zijn. Dat neemt niet weg dat een crisis van deze omvang ingrijpende gevolgen heeft voor veel mensen en ondernemingen, zoals ontslag of faillissement. De coronacrisis heeft ook effect op de financiën van medeoverheden en met name die van gemeenten. Gemeenten ontvangen van het Rijk reële compensatie om dienstverlening aan de burger en ondernemer - van zorg tot OV, begeleiding naar werk en toezicht, tot sport en cultuur - in stand te houden. Met het nieuwe pakket komt de totale steun aan gemeenten uit op ruim 1,5 miljard euro.

NOW

- Voor behoud van banen en ruimte voor aanpassing aan de nieuwe economische realiteit.
- Tegemoetkoming in de loonkosten.
- Bereik: 139 duizend werkgevers en 2,65 miljoen werkenden (eerste regeling)

TOZO

- Voor behoud van inkomen en bedrijven.
- Uitkering voor levensonderhoud en lening bij liquiditeitsproblemen.
- Bereik: 374 duizend zelfstandig ondernemers (eerste regeling)

TOGS/TVL

- Ondersteuning voor mkb-ondernemers en zzp'ers in onder meer de horeca, recreatie, evenementen, kermissen, podia en theaters.
- Tegemoetkoming voor vaste lasten.
- Bereik: 215 duizend ondernemingen (TOGS)

Fiscale maatregel

- Voor ondersteuning van de economie en maatschappij aan de belastingkant.
- Bedrijven kunnen verwachte verliezen in 2020 verrekenen met de winst van 2019.
- Daarnaast btw-vrijstelling voor aanschaf van mondkapjes en medische hulpmiddelen.

Belastinguitstel

- Voor behoud van liquiditeit bij bedrijven.
- Bedrijven kunnen uitstel vragen voor verschillende belastingen.
- Gaat om circa 12 miljard euro aan uitstel van belastingbetaling en komt voor een groot gedeelte later binnen.

Garanties (totaal)

- Voor het wegnemen van risico's door de overheid.
- Verruiming van garanties voor ondernemingsfinanciering, om lenen en investeren in de economie te stimuleren.
- Ook voor internationale crisisbestrijding, zoals via het Europese steunfonds, het IMF en de EIB.

Het nieuwe steunpakket is er op gericht werkenden en bedrijven te ondersteunen in de noodzakelijke aanpassing aan de anderhalvemetereconomie

Het coronavirus is nog lange tijd van invloed op delen van de economie. Zo zullen sommige sectoren langdurig last hebben van de contactbeperkende maatregelen, en is de verwachting dat er langdurig meer vanuit huis zal worden gewerkt. Daarom zal iedereen zich in de volgende fase, nog meer dan nu het geval is, moeten aanpassen aan deze nieuwe realiteit. Het nieuwe steunpakket is erop gericht werkenden en bedrijven te onder-

steunen in deze noodzakelijke aanpassing. Daarom investeert het kabinet onder andere in (om)scholing en in andere maatregelen om de overstap naar ander werk te ondersteunen. Ook blijft het kabinet kwetsbare groepen ondersteunen en kunnen essentiële bedrijven die hard zijn geraakt door de coronacrisis onder strenge voorwaarden steun aanvragen.

**Duidelijkheid voor
langere tijd**

**Aanpassing en herstel
bevorderen**

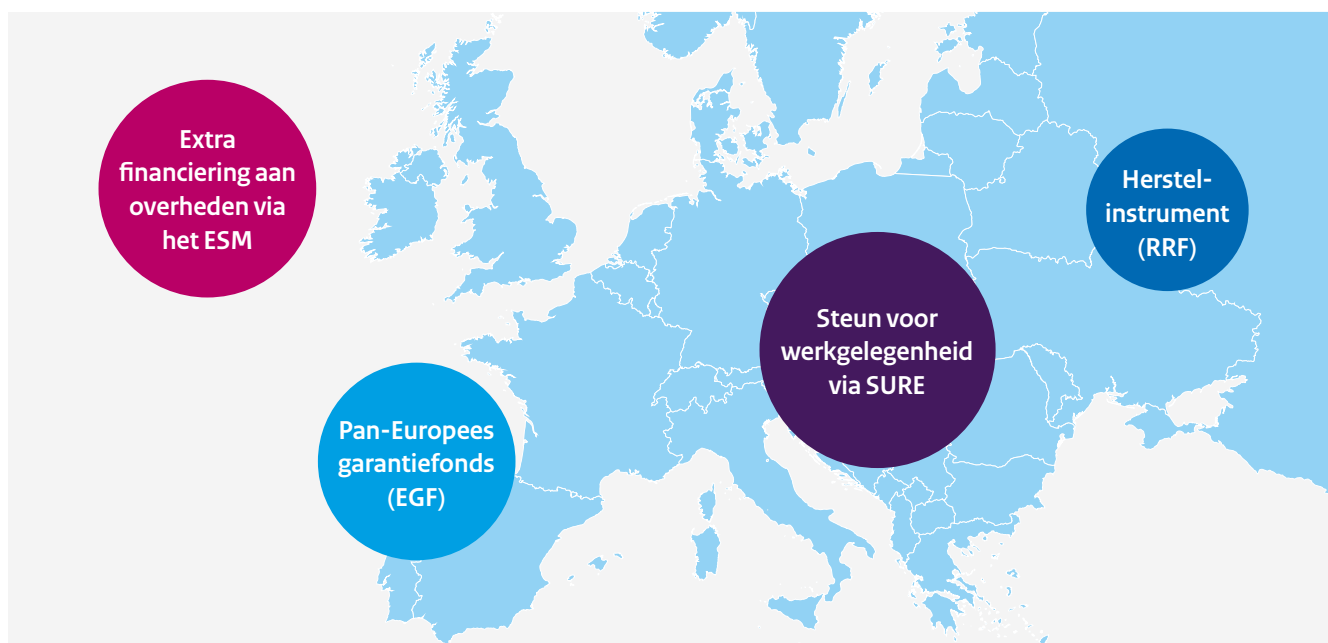
**Nieuwe maatregelen voor
omscholing en werk**

**Overheidsinvesteringen
versnellen en bedrijfs-
investeringen bevorderen**

Ook de Europese Unie neemt noodmaatregelen. Het herstel-instrument van 750 miljard euro moet bijdragen aan het economisch herstel en de Europese economie toekomstbestendiger maken.

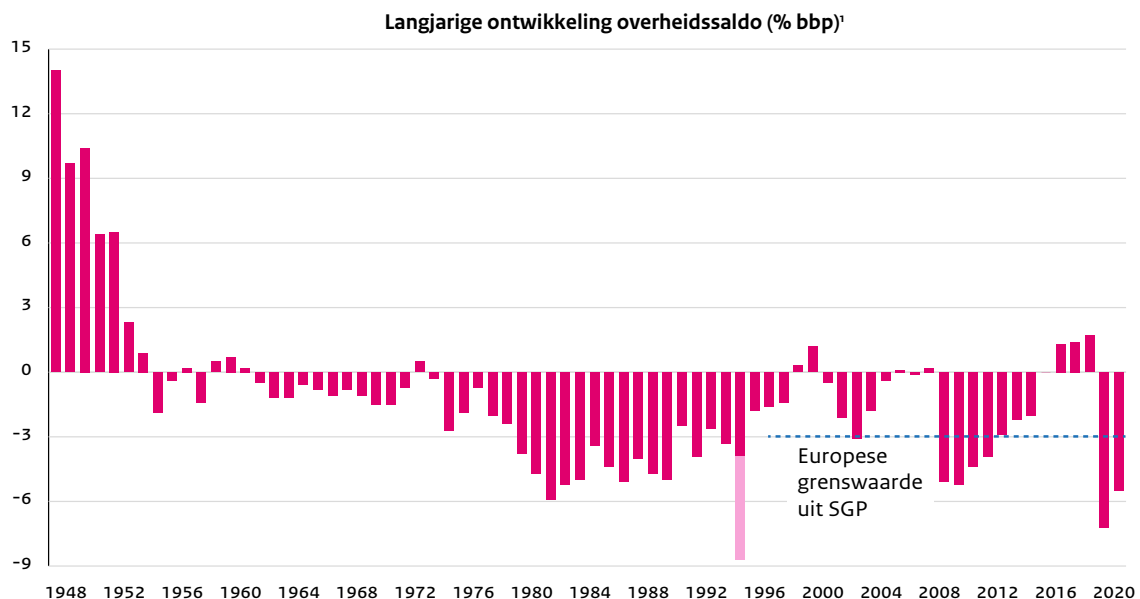
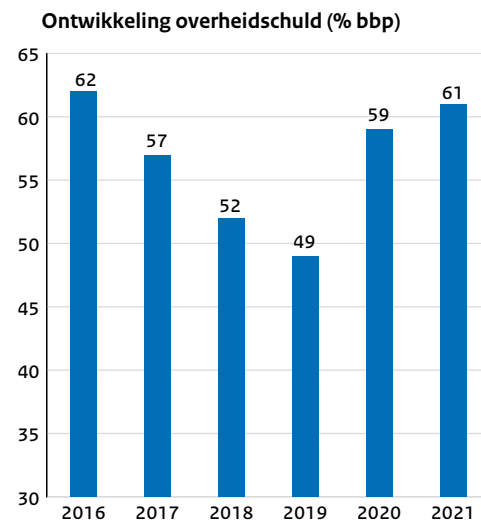
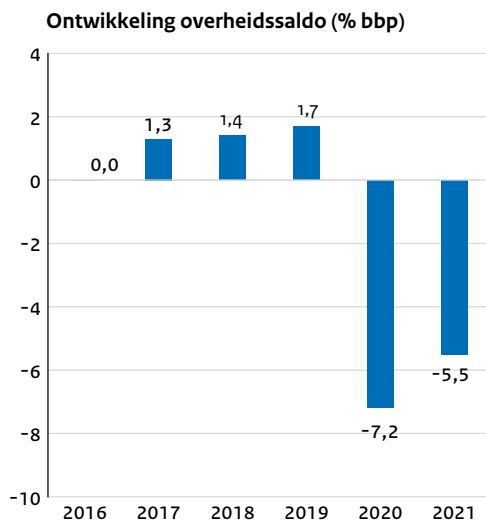
Ook eerder genomen maatregelen dragen bij aan de economische stabiliteit, met middelen voor de financiering van overheden, voor bedrijven en voor het behoud van werkgelegenheid.

Binnen de overheidsfinanciën is er ruimte om de schok op te vangen

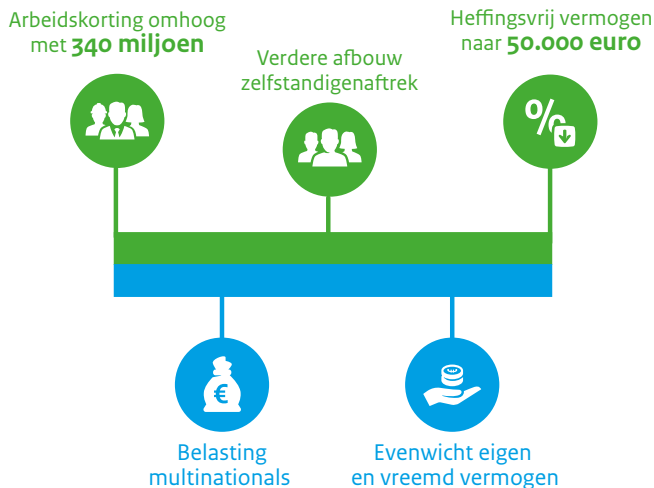
De economische gevolgen van de coronacrisis leiden tot een historisch hoog begrotingstekort. De ontwikkelingen blijven echter met onzekerheid omgeven. Het begrotingstekort komt in 2020 naar verwachting uit op -7,2 procent van het bruto binnenlands product (bbp). De crisis leidt vanzelf tot een slechter overheids-saldo via lagere belastinginkomsten en hogere uitgaven aan sociale zekerheid. Hiermee vangt de overheid de economische klap deels al automatisch op. Daarbovenop komen de noodmaatregelen. Corona heeft ook een effect op de financiën van gemeenten, waaronder hogere uitgaven aan zorg en lagere inkomsten uit toeristen- en parkeerbelasting. Hoewel belastinguitstel en leningen geen effect hebben op het overheidssaldo, leiden deze maatregelen wel tot een

hogere schuld. De overheidsschuld loopt als gevolg hiervan ook sterk op. Van een niveau onder de 50 procent van het bbp in 2019 stijgt de schuld volgend jaar naar verwachting naar 61 procent. Daarnaast is het uitstaand risico aan garanties sterk toegenomen. Er is ruimte binnen de overheidsfinanciën om deze schok op te vangen. De afgelopen jaren zijn overschotten op de begroting gerealiseerd en is de schuld snel gedaald. Door deze ruimte nu in te zetten om de economie te ondersteunen draagt de overheid bij aan stabiliteit en continuïteit. De crisis laat zien dat schokken zich uit onverwachte hoek kunnen voordoen en snel kunnen leiden tot hoge kosten voor de overheid. Het is daarom zaak ervoor te zorgen dat de begroting ook een volgende crisis even goed zal kunnen doorstaan.

¹ Het saldo van 1995 wordt vertekend door een eenmalige saldobelasting van 4,9% van het bbp vanwege de balansverkortingen tussen het Rijk en woningcorporaties in dat jaar.

Het kabinet kijkt ook verder vooruit en versterkt de weerbaarheid, duurzaamheid en het verdienvermogen

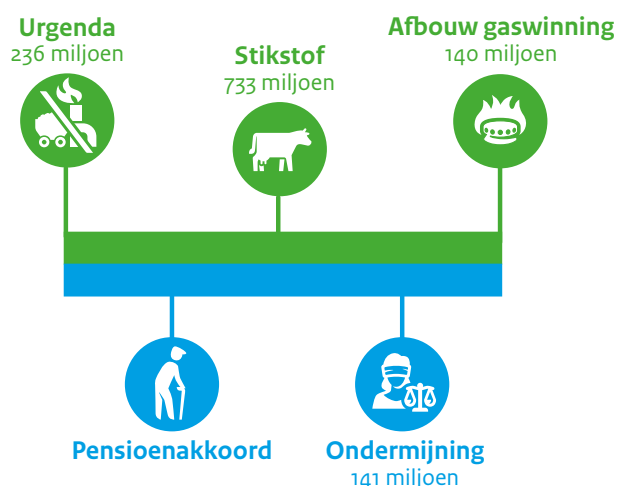
Weerbaarheid vergroten

Het kabinet wil de weerbaarheid van onze economie vergroten om Nederland voor te bereiden op een volgende crisis. Het kabinet maakt het fiscale verschil tussen zelfstandigen en werknemers kleiner door de zelfstandigenaftrek sneller en verder af te bouwen. Tegelijkertijd wordt in 2021 (in plaats van 2022) de arbeidskorting verhoogd. Zoals eerder afgesproken daalt volgend jaar het basistarief in de inkomstenbelasting. Ook wordt het heffingsvrij vermogen in box 3 verhoogd tot 50 duizend euro, zodat mensen een grotere belastingvrije buffer aan kunnen houden. Daarnaast neemt het kabinet extra maatregelen voor eerlijke belastingheffing bij multinationals, en onderzoekt het kabinet hoe de fiscale behandeling van eigen en vreemd vermogen meer in evenwicht kan worden gebracht. Het hoge vpb-tarief daalt niet. Het lage vpb-tarief daalt wel, en de eerste schijf wordt in twee stappen verlengd. Ook introduceert het kabinet een belastingkorting op bedrijfsinvesteringen (de BIK).

Meer betaalbare woningen

Het kabinet neemt maatregelen om meer betaalbare woningen te realiseren. Om de bouw van nieuwe woningen op peil te houden zet het kabinet in op meer regie vanuit het Rijk. Er komen extra middelen beschikbaar (in totaal 295 miljoen euro in 2021) om knelpunten in de woningbouw aan te pakken. De overdrachtsbelasting wordt gedifferentieerd, zodat starters deze niet meer hoeven te betalen. En er worden maatregelen genomen voor meer betaalbare huren.

Toekomstbestendige economie en samenleving

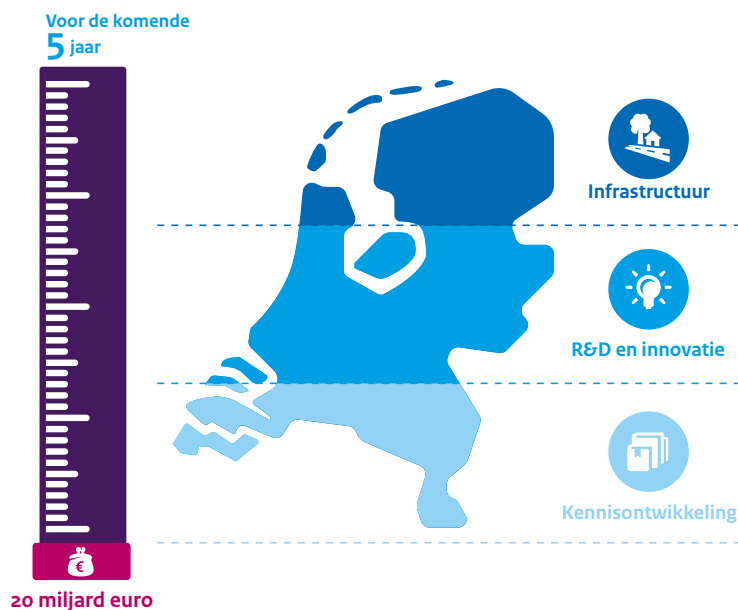
Ook werkt het kabinet door aan een toekomstbestendige economie en samenleving. Naar aanleiding van het Urgenda-vonnis neemt het kabinet extra stappen om de CO₂-uitstoot versneld terug te dringen. Nederland is gecommiteerd aan het Parijsakkoord, om klimaatverandering tegen te gaan. Daarnaast kiest het kabinet voor een maatregelenpakket om de stikstofproblematiek aan te pakken. Hiervoor wordt tot en met 2030 ruim 5 miljard euro beschikbaar gesteld. Deze aanpak versterkt de natuur en biedt perspectief op ruimte voor economische en maatschappelijke ontwikkelingen. Verder heeft het kabinet besloten de gaswinning in Groningen zo snel als mogelijk af te bouwen. De veiligheid van de Groningers staat hierbij voorop. Ook is het

herstellen van schade aan en versterken van huizen en gebouwen onder publieke regie gekomen. Het Rijk is momenteel met de regio in gesprek om te bezien of er aanvullende afspraken nodig zijn om de versterkingsoperatie te versnellen.

In de zomer maakte het kabinet afspraken met sociale partners over de technische uitwerking van het pensioenakkoord dat een jaar eerder was gesloten. De herziening van het pensioenstelsel zorgt voor een toekomstbestendige oudedagsvoorziening. De coronacrisis heeft ons laten voelen hoe belangrijk onze veiligheid en vrijheid zijn, maar dat deze ook niet vanzelfsprekend

zijn. Daarvoor is een stabiele nationale en internationale omgeving randvoorwaardelijk, net als een sterke democratische rechtsstaat. Daarom investeert het kabinet in de aanpak van ondermijnende criminaliteit en in de capaciteit van justitieketens. Een geïntegreerd binnen- en buitenlands (veiligheids)beleid draagt bij aan de bescherming van de rechtsstaat. Onder andere de Nederlandse diplomatie, Defensie en veiligheidsdiensten werken voortdurend aan (inter)nationale stabiliteit met aandacht voor de preventie en de-escalatie van conflicten en voor de oorzaken van armoede, terrorisme en klimaatverandering.

Nationaal Groeifonds

Werken aan het verdienvermogen

Het kabinet richt een groeifonds op voor publieke investeringen in de economie en samenleving om ervoor te zorgen dat ons land ook in de toekomst zijn geld kan blijven verdienen (verdienvermogen). Nederland staat er als de meest concurrerende economie van Europa vooralsnog structureel goed voor. Het verdienvermogen staat echter onder druk, onder meer door afgenomen productiviteitsgroei, een toenemende vergrijzing en klimaatverandering. In de toekomst zal de welvaartsgroei anders moeten worden gegenereerd. Het verdienmodel van de toekomst moet evenwichtig zijn en milieu, mensen en samenleving respecteren. Een groter verdienvermogen is geen doel, maar een middel. Het vergroot de bestedingsruimte van huishoudens en bedrijven. Daarnaast leidt het tot meer belastinginkomsten voor de overheid. Hierdoor kan Nederland ook in de toekomst blijven profiteren van hoogwaardige collectieve voorzieningen, zoals

goede gezondheidszorg en pensioenen, kwalitatief hoogstaand onderwijs en een aantrekkelijke leefomgeving. Het kabinet wil daarnaast dat mensen een gevoel van vooruitgang blijven ervaren in zowel welvaart als welzijn. Het Nationaal Groeifonds wordt opgericht om de komende decennia forse investeringen in het verdienvermogen van Nederland op de lange termijn (20-30 jaar) te doen. Om goede investeringsvoorstellen te bekostigen stelt het kabinet voor de komende vijf jaar een eerste tranche van 20 miljard euro beschikbaar. In de context van afnemende economische vraag kiest het kabinet er bewust voor investeringsplannen niet af te stellen. Investeringsvoorstellen uit het Nationaal Groeifonds richten zich op: (1) kennisontwikkeling, (2) research & development (R&D) en innovatie en (3) infrastructuur. Een onafhankelijke commissie beoordeelt de investeringsvoorstellen. Het kabinet streeft ernaar om begin volgend jaar voorstellen te doen voor enkele goede projecten die bijdragen aan het verdienvermogen.

Uitdagingen voor de toekomst

Met deze Miljoenennota zet het kabinet nieuwe stappen om de Nederlandse brede welvaart te bewaken en versterken. Ook na deze begroting is er echter werk aan de winkel, bijvoorbeeld om toe te werken naar de klimaatdoelen uit het akkoord van Parijs. Maar ook daarbuiten liggen er grote opgaven en kansen voor de Nederlandse samenleving en economie. Mede daarom ligt er

een groot aantal rapporten die daar inspiratie voor bieden, zoals de Brede Maatschappelijke Heroverwegingen en Bouwstenen voor een beter belastingstelsel. Daarnaast kunnen er lessen worden getrokken uit de coronacrisis om de Nederland beter voor te bereiden op de toekomst.

Een weerbare en veerkrachtige economie

Niemand zag de coronacrisis aankomen. De overheid, bedrijven en huishoudens teren in op hun buffers. Daarom is het belangrijk om de financiële positie van overheid, bedrijven en huishoudens te versterken om een volgende schok op te kunnen vangen.

De coronacrisis onderstreept de verwevenheid van de Nederlandse economie met het buitenland. Internationaal (in de EU en wereldwijd) werken aan welvaart, veiligheid en stabiliteit is daarom nodig om grote uitdagingen en kwetsbaarheden op nationaal niveau aan te pakken.

De coronacrisis legt de tweedeling op de arbeidsmarkt opnieuw bloot. Het aanpakken van verschillen tussen vast, flex en zzp is nodig om de arbeidsmarkt schokbestendiger te maken.

Het bouwen van genoeg woningen is een uitdaging die door de coronacrisis en de problematiek rond stikstof, PFAS en gebrek aan bouwlocaties alleen maar groter is geworden. Een gezamenlijke inzet van alle partijen met meer betrokkenheid van het Rijk is hier onmisbaar.

Goede en betaalbare zorg in de toekomst

De pandemie zorgt wereldwijd voor grote schade. Er moeten lessen worden getrokken om het zorgstelsel en de samenleving als geheel voor te bereiden op een tweede golf of toekomstige pandemie.

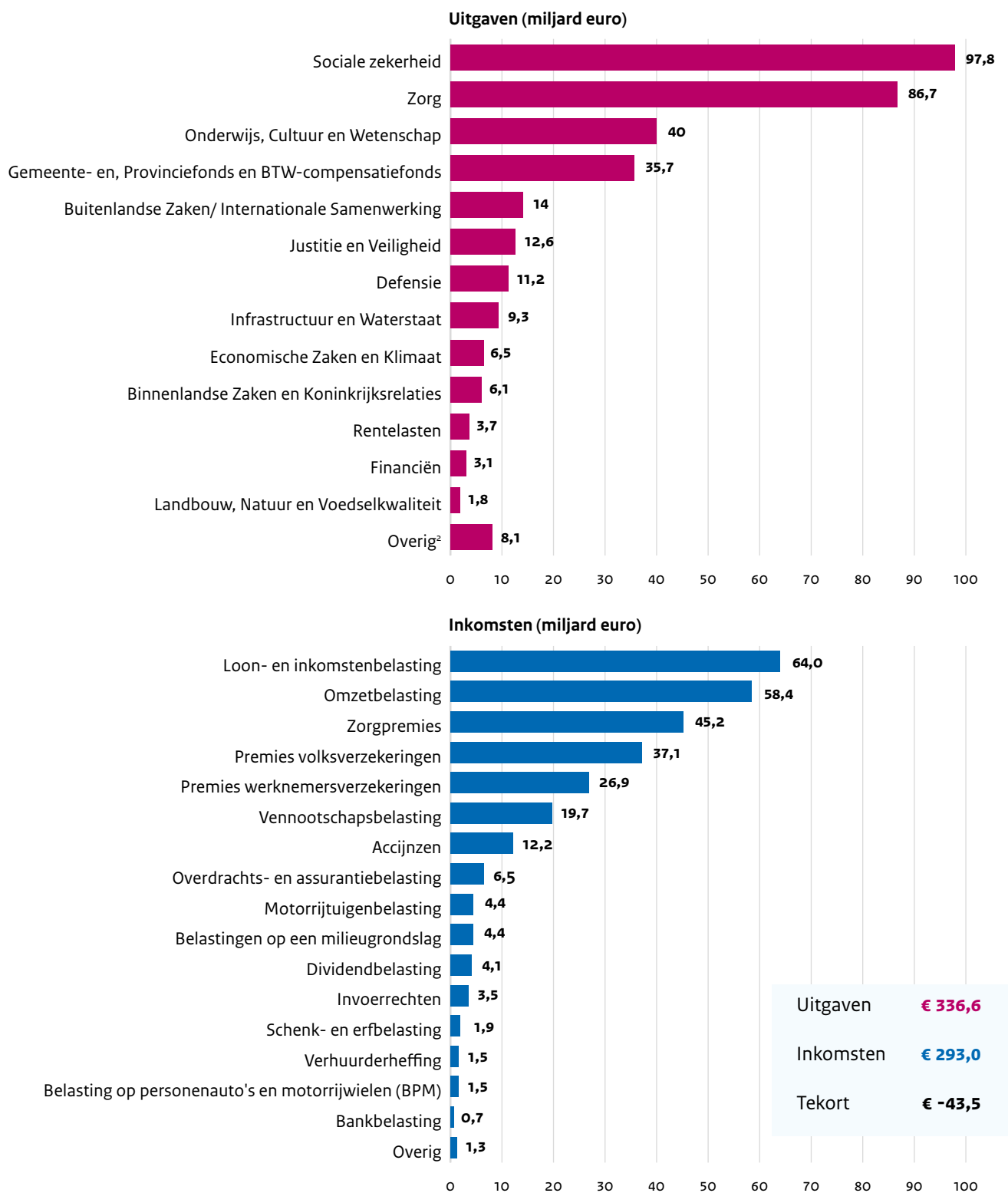
De gezondheidszorg staat ook los van corona gesteld voor grote uitdagingen. Alleen bij het vergroten van de effectiviteit en doelmatigheid is de zorg in de toekomst organiseerbaar en betaalbaar.

Optimaal benutten van talent

In een ontwikkelde economie zoals in Nederland is menselijk kapitaal de belangrijkste drijver van toekomstige welvaart. De dalende onderwijsprestaties zijn reden tot zorg en vragen daarom onze nadrukkelijke aandacht. Nederland kan het zich niet permitteren om talent onbenut te laten. Werken aan de onderwijskwaliteit is nodig voor kansengelijkheid en het verdienvermogen.

Uitgaven en inkomsten Rijksbegroting 2021

² De uitgaven onder de post overig zijn vertekend door eenmalig hogere uitgaven met een bedrag van ca. 7,1 miljard als gevolg van de omvorming van ProRail van BV naar een ZBO. Dit leidt eenmalig tot zowel hogere uitgaven als hogere belastinginkomsten en heeft per saldo geen invloed op het EMU-saldo.